

Pendleri/pendlerice – djelači/djelačice (33)

U prethodnom doprinosu „Kruh naš svakdanji...“ smo opširnije razmišljali o poljodjelskom staležu kot prvobitnom proizvođaču naše prehrane i o veliki promjena na tom polju. Bilo bi dobro pogledati i ča stoji na drugoj strani te vage stanovništva. Danas pretežni dio stanovništva ide na posao, u fabriku, biro/ured, institut, zdravstvene i javne ustanove... ki bi znao koliko svega je nastalo i specializiralo se iz raspada agrarnoga društva. Ada oni ne idu u hatar sela na lapat, lozu, vinograd, nego na točno određeno vrime, regulirano različiti zakoni, vozu se biciklom, autom, autobusom, vlakom na posao/djelo, za služevati si pinez od kih si pak kupuju iz drugih (tretih) ruk prehrabene i potrebne produkte za svakidanji život. Te ljude, žene i muže zove-mo pendleri: pendler i pendlerica, oni svaki djelatni dan pendljaju med stanovanjem i djelatnim mjestom.

Poznato je da žene pendlaju kraće pute, pokušavaju se smjestiti u bližoj okolici. Muži su tipični pendleri Gradišća. I po opširnoj povijesti »*Burgenland schreibt Geschichte*« je pravo pendljerstvo nastalo početkom 70-ih ljet prošloga stoljeća. Nekada smo znali cijeniti poslovicu „Jutarnja ura zlata vridna!“ ali danas (nazlobno rečeno!): rana ura donese kolone autov od Gornje Pulje do Beča, od Čajte, prik Borte do Graza i to svaki djelatni dan, tamo i najzad, a u varošu prometnu gužvu i kaos.

Kako smo došli na ovakovu kucinju situaciju? Lipo polako, korak po koraku – bez toga da bi to jako primjetili, opazili bili. Na jednoč smo nek u ovoj situaciji i svi kriču za „klimakrizu“, bez toga da bi vidili, kako jedno s drugim skupa visi. Gospodarstvene kauzalnosti se ne moru od da-

nas na sutra prominiti. Silom pak čisto nikako ne! Kod samoga sebe moramo početi, polako ali dosljedno. Ruku na srce: koliko žeračev energije imamo u stanu, domaćinstvu? Svaki si more to sām izračunati prije nego počne kričati i potribovati od drugih discipliniranu regulativnost.

Jur pred Drugim svitskim bojem su se naši ljudi počeli seliti u varoše, osebito u Beč, drugačije ne bi tribali bili HGKD u Beču. Razvitak našega velikoga i znamenitoga društva u Beču visi s tim skupa i neka

vlakom odveze domom, odanle ide ravno u seosku krčmu (i ne najdu domom). Još nazlobnije je bilo pak kad su dodali da u nedilju otpodne ili pandiljak rano jutro iz krčme idu opet na djelatno mjesto. Dobrostanjem su si pak nabavljali auto-kola, najprije samo jednostavnije, lakocjenije marke, važno je bilo da se vozu a za tim pak velika kola s puno konji kimi se je bez problema moglo krenuti početkom tajedna na djelatno mjesto i brzo dojt i domom, dokle se nisu zašufale naše ceste. Statistika

Prevozno poduzeće Paula Blagusa je vozilo pendlere u Beč i najzad

obiteljska imena su se zakorijenila u Beču, daju nam potvrdu za sve to. Onda još nisu naši ljudi bili toliko motorizirani, niti prometna mriža (željeznica, poštanski autobus) nije jako povezivala naša sela. I danas još čudnovatim strahom govoru stariji ljudi, da su cijeli dan tribali tamo i najzad ako su krenuli na put, da si uredu nešto u Željeznu ili Beču. Zato su se ljudi odselili u centre i ostali prik tajedna u gradu ili ostali čisto, naselili se u varošu i samo na velike svetke, kiritof ili kakov posebni događaj prošli u rodno selo. Naglo se je pak prominila situacija, najprije na vikend domom, u rodni stan, na krčmu s tovaruši. O toj životnoj formi su pak nazlobni kabaretisti u Beču kreirali sliku gradišćanskoga (ne samo hrvatskoga) pendler djelača, da se autobusom ili

iz 2020. ljeta veli, da Gradišće ima najveći broj automobila po cijeloj Austriji, na 1000 stanovnikov 675 autov za čim austrijski prosjek dosta zaostaje. Ali ta porast će imati i druge uzroke. Sve ono na ča je danas gizdavo Gradišće: autoput, ceste, gusta željeznička povezanost, dobre autobusne veze, dobro izgradjena socijalna mriža, sve to visi s tim skupa i pokazuje na naglo podizanje dobrostanja u našoj regiji. A tim su se varoši ispraznili, to nam pokazuje nazočnost na društveni priredba, druženje, maša na koj je bila crikva Sv. Petra ili Sv. Mihovila u Beču prepuna, skupni izleti, mulatovanje i slično. Svejedno da li to gledamo u našoj pokrajini ili prik granice na Madjarskoj (kade u varoši imamo intenzivniji kulturni život od naših sel) i u Slovačkoj. Nestali su nam

1 GRADIŠĆE

ljet

piše
Nikola Bencić

Ljudi! „Vušli su kamo drugamor (ili u Ameriku)!“

Fali nam velika socijološka studija za naša sela, (nikako ne mislim ovde na ideološko iniciranje). Zaistinu neispunjiva želja?! Našim djelačem je pak skoro došla konkurencija tudjih djelačev s čim su si naši na djelatni mjesti nešto malo nasvitljali ugled. Danas u pandemiji se jako dobro vidu nedostatki stručnjakov, podvarteljev u zdravstvu, svagdir na svakom polju na austrijskom djelatnom tržišću. (I nikada si nismo načinjali skrbi, da mi s našim kapitalističkim viškom privlačimo ljude, iscrpimo/isisamo vrhnje na mliku, sve ki su izobraženi na drugi porezni pinez i strašno falu doma – a mi im se čudimo, da ne moru koraknuti od jedan na dva).

Svakako je jedno ispitivanje Smed 1990. do 2019. pokazalo da je Gradišće imalo najveći uzrast gospodarstvenoga razvitka, sve to otvorenjem, padom željeznoga zastora i proglašenjem Gradišća za Cilj-1 područje. Tako su pak profitirala i pojedina domaćinstva ka su si mogla već odvojiti na ➔

Film »Impetus« snimljen i u Pajngrtu je dobio nagradu u južnoj Americi

Helga Palatin igra zbočnu ulogu u ovom filmu

foto: ORF gradišće

Film »Impetus« austrijsko-ga režisera Benjamina Knöbla po premijeri u Gradišću gostuje na različni filmski festivali. Dobio je nagradu pri festivalu u Peruu i dospio u semifinale renomiranoga festivala u Sjedinjeni Američki Država (SAD).

PAJNGRT – Kratki igrani film »Impetus« je dijelom snimljen u Pustom klostru Pajng

grta i igra u 1920-i ljeti. Povida o životnoj odluci dvih junakov, i to novaka Paulinusa, ki stoji pred vječnim zagovorom kao redovnik, i seljačkoga sina Jakova, ki stoji pred ženidbom. Uz profesionalne glumce igraju u mali uloga i ljudi iz Pajnggrta, tako i Helga i Regina Palatin. Kako javlja Hrvatska redakcija ORF-a Gradišće ov film je sufinancirala Zemlja Gradišće. (uredn.)

Djelačice u fabriki cukora u Hirmanu foto: grad. zem. arhiv, BF-zb

→ svoje vlašće potreboće, ča ali ipak nije značilo da je Gradišće nastalo najbogatija pokrajina Austrije. Još uvijek šantamo za drugimi! To povećanje dobrostanja ali je došlo iz marljivih ruk djelačev/djelačić, svejedno u koj šparti su djelali.

Zanimljivo da djelačci pendleri/ce nimaju kod nas razvijenu literaturu kot poljodjelci ili drugi staleži iz našega narodnoga života. Odvisno je to i od društvenopolitičkoga ugleda i odnosa prema hrvatskoj

(morebit i nimškoj) kulturi ideološkoga potkovanja. Pogledajmo si političko ustrojstvo za vrime Lovre Karalla i za vrime Teodora Keryja, sve do danas. Točna slika društvenokulturnoga osvidočenja, od čega je ali odvisna hrvatska rič u selu, crikvi, školi, prilikom priredbov itd, itd. I svejedno koliko se javče, mora se postaviti na nove podloge i pogledati kakove mogućnosti nam nudi današnji čisto prominjeni svit. □

Spomenkamen kod kapele Svete Luce

Antonio Sammartino pokazuje na ploču na kamenu pred kapelom sv. Luce „U Selu“ izvan Mundimitra

Hrvatska manjina u talijanskoj regiji Molise živi jur stoljeća, doselivši se tamo tijekom 15. i 16. stoljeća u bigu pred Turki. Danas moliški Hrvati žive samo još u jednom mjestu u kom činu većinsko stanovništvo i to u Mundimitru (Montemitro), a hrvatske zajednice ima i u Kruču (Acquaviva Collecroce), Filiču (San Felice) tr u najnovije i Taveli (Tavenna).

MOLISE (ITALIJA) – Govori moliških Hrvatov ili moliškohrvatski govori arhaični su govori hrvatskoga jezika, ki se, je prem okruženosti talijanskim govornim područjem, uspio sačuvati do današnjega dana. Oni sami svoj jezik doma ne nazivaju hrvatskim nego „Na našo“.

Jezikoslovci su zapisali do 3000 izvornih moliškohrvatskih riči, ča je prosjek u govoru jednoga jezika. U tom govoru nima turcizmov jer su se moliški

Hrvati iselili prije nego su Turki potpuno zaposjeli njev kraj, a to ga čini izvanrednim izvorom za proučavanje predturskoga razvitka hrvatskoga jezika.

Iako je jezik, nesumnjivo, potekao od hrvatskih govora iz „stare domovine“, moliški Hrvati svoj vlastiti jezik nazivaju jednostavno „na našo“ (po našku) ponajveć zahvaljujući izostanku budjenja nacionalnih čuti tijekom narodnih preporedo u Europi u 19. st., ali i nezainteresiranosti jugoslavenskih vlasti za ovu nacionalnu manjinu sve do osamostaljenja Republike Hrvatske. Mladi u seli naseljenimi moliškimi Hrvati danas, zahvaljujući Hrvatskoj izvan školskoga sustava se uču standardni hrvatski jezik, ali vrimenski u jako malom opsegu od učitelja iz Hrvatske.

Govori moliških Hrvatov dio su zapadnoga dijalekta štokavskoga narječja (novoštokavski ikavski). (uredn.)

Dvojezični natpis na ploči na kamenu